

7. konferencija ISORECEA-e: "Religion in Central and Eastern Europe: Individual, Regional, European, and Global Perspectives"

Budimpešta/Leányfau, Mađarska, 14.–17. prosinca 2006.

Na sedmoj konferenciji ISORECEA-e, koja je održana od 14. do 17. prosinca 2006. u mjestu Leányfau pokraj Budimpešte, sudjelovalo je preko 40 sociologa religije i drugih znanstvenika iz centralne i istočne Europe, ali i Velike Britanije, Njemačke i SAD-a, koji se bave fenomenom religije i religioznosti u zemljama Centralne i Istočne Europe. Među sudionicima konferencije bili su i sociolozi religije iz Hrvatske: Siniša Zrinščak iz Studijskog centra socijalnog rada Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, te Dinka Marinović Jerolimov i Goran Goldberger iz Instituta za društvena istraživanja u Zagrebu.

Tema ove konferencije – "Religija u Centralnoj i Istočnoj Europi: individualne, regionalne, europske i globalne perspektive", određena je istraživačkim interesom sudionika, podijeljenim na tri podteme koje su donekle pratile plenarne i tematske sjednice ovoga skupa.

Prva podtema problematizirala je *vjerske zajednice i institucije u regionalnom, europskom i globalnom kontekstu*. Promišljane su mogućnosti i odgovornosti koje su stavljene pred vjerske zajednice i njihove institucije u postkomunističkom periodu, pogotovo s obzirom na obnovu njihova društvenog potencijala te fokusa na djelatnosti kao što su duhovni odgoj pojedinca, poboljšavanje morala u društvu, ali i kulturni, obrazovni i karitativni projekti.

Druga podtema ticala se *odnosa istočnog pravoslavlja i postkomunističke države*. Prezentirane su i tendencije u nekim nacionalnim pravoslavnim crkvama. Navedeni su i primjeri zahtjeva za većom nezavisnošću od državnog aparata, te promjene njihova kanonskog statusa, koji su u nekim slučajevima pridonijeli pogoršavanju odnosa pravoslavnih crkava i države. Treća podtema problematizirala je *religiju i pitanja identiteta*. Raspravljani su i odgovori crkava Centralne i Istočne Europe na izazove religijskih sloboda te postavljanje i uklanjanje barijera širenju religijskih vjerovanja koja odstupaju od vjerovanja što su tradicionalno prisutna u zemljama tih dviju regija. Dakle, govorilo se o balansu između principa demokracije i slobode vjere i vjeroispovijesti, te očuvanju nacionalnih, kulturnih, etničkih i religijskih identiteta; o načinu na koji ova situacija utječe na religiju u tim dijelovima Europe u kontekstu članstva tih zemalja u EU i zahtjeva poštivanja ljudskih prava i politički korektnog ponašanja.

Prvog dana, 14. prosinca, održana je plenarna sjednica u kojoj su izlagali Olaf Müller i Miklós Tomka. Olaf Müller je predstavio projekt "Church and Religion in an Enlarged Europe" (Crkva i religija u proširenoj Europi) i rezultate istraživanja koji se odnose na posjećivanje crkve, religioznost i stavove prema religiji u 10 zemalja Centralne i Istočne Europe. Miklós Tomka je govorio o strukturalnoj transformaciji religijskog područja ovih prostora, elaborirajući različitost pristupa religiji prije, za vrijeme i nakon komunističkog perioda, te društvenu ulogu i funkcije religije kao i snage koje pridonose društvenoj realizaciji religije.

Drugog dana konferencije održane su dvije plenarne i pet tematskih sjednica. Na prvoj plenarnoj sjednici Irena Borowik je izložila religijske aspekte identiteta (kulturalnoga, nacionalnog/etničkoga, osobnog te identiteta uloge) u perspektivi transformacije u postkomunističkoj Europi, analizirajući odnos i miješanje koncepata moderne i postmoderne, ali i predmodernoga i tranzicijskoga, koji mogu biti dostupni kroz analizu biografije. Na drugoj plenarnoj sjednici Siniša Zrinščak je govorio o religiji u javnom prostoru postkomunističkih zemalja, osvrnuvši se na naslijeđe komunizma, na nove izazove te na sociološke implikacije trenutne situacije u tim zemljama.

Nakon toga su slijedile tematske sjednice. Prva se tematska sjednica bavila pitanjem *oblikovanja identiteta i religijskim manjinama*. Eileen Barker je analizirala primjer Unifikacijske crkve (Moonies) u Velikoj Britaniji, pripadnike njihove druge generacije, pitanja njihova identiteta u zajednicama te načinima na koje ih napuštaju. Aleš Črnič govorio je o načinu na koji se mijenja koncept New Agea u Sloveniji i to na temelju studije slučaja filozofije življenja predsjednika Slovenije, Janeza Drnovškega, koja sadrži neke elemente New Agea. Renata Furman je prezentirala slučaj novoga religijskog pokreta u Poljskoj – Wicca te stav njegovih članova prema novom identitetu, dok je Agata Dziuban promatrala identitet i sakralizaciju tijela kao izvor mobilizacije u New Age-pokretu, ekofeminizmu i modernom primitivizmu te reakcije na krizu identiteta.

Druga tematska sjednica bavila se odnosom *religije i nacionalne kulture*. Tadeusz Doktor je analizirao odnos religije i nacionalnog identiteta u Istočnoj Europi; Kevin Kenjar analizirao je muslimanski identitet u Bosni i Hercegovini u periodu tranzicije, posebno naglašavajući elemente njihova religijskoga i lingvističkog identiteta; Olga Breskaya i Iuliana Conovici analizirale su odnos Pravoslavne crkve i identiteta – prva, na primjeru osobnog identiteta u Bjelorusiji, a druga, na primjeru odnosa društvenog identiteta, nacionalne memorije i sekularizacije u Rumunjskoj.

Treća se sjednica bavila percepcijom, tj. *predodžbom religijskih "drugih"*. Marjan Smrke analizirao je odnos vjernika i ateista prema manjinskim grupacijama u Europi, a posebice prema Romima u Hrvatskoj i Sloveniji, koristeći koncept socijalne distance. Denis Janz je, u kontekstu Kosova, govorio o izazovima povjesničara religije prilikom izdavanja udžbenika svjetskih religija na albanskom jeziku. Dinka Marinović Jerolimov (u prilogu što je napisan u koautorstvu s Ankicom Marinović

Bobinac) elaborirala je rezultate analize sadržaja osnovnoškolskih udžbenika katoličkog vjeronauka u Hrvatskoj u kontekstu odnosa prema drugim religijama. Goran Goldberger je prezentirao rezultate analize sadržaja katoličkoga tjednika "Glas Koncila" u periodu od 15 godina, s obzirom na njegov stav prema drugim vjerskim zajednicama u Hrvatskoj.

Četvrta tematska sjednica bavila se odnosom *crkve, države i civilnog društva*. Vesna Malešević je analizirala taj odnos na primjeru Katoličke crkve u Hrvatskoj, dok je Miroslav Tizik izložio slučaj Slovačke te promjenu odnosa države prema konceptu civilne religije nakon 1993. godine. U dva su izlaganja ilustrirani primjeri iz Poljske: Eliza Litak je analizirala percepciju Katoličke crkve o vlastitom položaju u društvu i javnom životu, a Maria Sroczyńska odnos socijalnog kapitala i religijske samoidentifikacije među katolicima. Sergej Flere je analizirao strukturalne karakteristike religioznosti na primjeru srpskog pravoslavlja.

Na petoj se sjednici razmatrao odnos *Crkve, obrazovanja i mladih*. Tom prilikom se isključivo raspravljao primjer Mađarske. Gabriella Pusztai je prikazala rezultate komparativnog istraživanja studenata u denominacijskim i nenedenominacijskim školama, a Katinka Bácskai kontekst i ozračje u denominacijskim i nenedenominacijskim srednjim školama. Ilona Dóra Fekete je analizirala utjecaj religioznosti na školsku i radnu karijeru, Rosta Gergely istraživao je mlade i njihovu religioznost, a Eleonóra Molnár rezultate upitnika koji se bavio pedagogijom u religijskim i državnim obrazovnim institucijama.

Trećega, zadnjega dana konferencije održane su dvije plenarne i tri tematske sjednice. Na plenarnim su sjednicama izlagali Péter Török i Sergej Flere. Peter Török je raspravljao o strukturama vjerojatnosti (plausibility structures) u istraživanju religije i religioznosti, dok je Sergej Flere govorio o srpskom pravoslavlju u odnosu na američki protestantizam, slovenski katolicizam i muslimane iz Bosne i Hercegovine, elaborirajući rezultate istraživanja o percepciji Boga među studentskom populacijom.

Prva tematska sjednica bavila se odnosom *religija i vrijednosti*. Rita Hegedűs, raspravljajući o stavovima prema samoubojstvu među katolicima i protestantima u Mađarskoj, analizirala je vrijednosti teorije kulture i društvene integracije. Malina Voicu je promatrala odnos religije i rodnihi vrijednosti, komparirajući podatke iz Istočne i Zapadne Europe, dok je István Kamarás analizirao mnogostruke veze religioznosti, životnog stila, ukusa i identiteta.

Na drugoj tematskoj sjednici razmatran je odnos *Crkve i sustava socijalne skrbi*. Agnieszka Dyczewska i Eliza Litak, koristeći metodu analize slučaja, istraživale su ulogu religijskih aktera u pružanju socijalne skrbi u lokalnoj zajednici u Poljskoj. Ágnes Barta je govorila o ulozi Crkve u decentralizaciji sustava skrbi za djecu nakon tranzicije u Ukrajini, dok je Bogdan Błaga analizirao koncept solidarnosti i neke njegove aspekte koji utječu na društveni angažman Grkokatoličke crkve u rumunjskom društvu.

Zadnja tematska sjednica bavila se pitanjem *religije i sekularizacije*. Na osnovi empirijskih podataka, Dusan Luzny i David Vaclavik su analizirali karakteristike sekularizma u Češkoj, naglašavajući postojanje tenzije između institucionalne i individualne religioznosti. Daniela Kalkandjjeva raspravljala je o odnosu sekularnoga i religijskoga u postkomunističkom periodu u Bugarskoj, dok je Thomas Schmidt-Lux objašnjavao odnos religije, znanstvenog pogleda na svijet i popularne znanosti na primjeru popularno-znanstvene organizacije URANIA, kao sekularnog aktera u periodu Njemačke Demokratske Republike.

Valja napomenuti da je ova konferencija pokazala i značajan izdavački trud, a vezan je uz rad ISORECEA-e. Na skupu su predstavljene dvije knjige. Prvu knjigu uredila je Irena Borowik u čast Eileen Barker, profesorice emeritus na London School of Economics, ujedno i počasnoj predsjednici ISORECEA-e. Naslov je knjige "Religions, Churches and Religiosity in Post-Communist Europe", a u njoj su objavljena i tri priloga hrvatskih sociologa religije: Ankice Marinović Bobinac, Dinke Marinović Jerolimov i Siniše Zrinščaka. Druga knjiga, s naslovom "Eastern European Religion" (koju su uredili Edit Révay i Miklós Tomka), zbornik je radova s prethodne konferencije ISORECEA-e, a u njoj je objavljen i prilog Gorana Goldbergera iz Hrvatske.

Naposlijetku je vrijedno naglasiti da je ova konferencija pokazala priznanje hrvatskoj sociologiji religije u prostoru što ga pokriva ISORECEA. Naime, na kraju konferencije održana je i izborna skupština, i tom je prilikom za predsjednika ISORECEA-e izabran Siniša Zrinščak, a za rizničarku Dinka Marinović Jerolimov.

Goran Goldberger

Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska